

Снігова О. Ю.
ДУ «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»,
к. е. н., с. н. с., доц.,
старший науковий співробітник відділу економічного
зростання та структурних змін в економіці

РЕГІОНАЛЬНА СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ШЛЯХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ЕКОНОМІКИ

Для України вкрай вагомою є потреба забезпечення структурних змін в економіці. Проте ця проблема згодом лише загострюється через подальше застосування застарілих, неефективних в сучасних економічних умовах підходів до формування та впровадження регіональної, структурної та промислової політик, які посилюють структурну інертність регіональних економік та не гальмують структурні зміни.

В європейській практиці для вирішення структурних проблем регіональних економік набув поширення підхід регіональної смарт-спеціалізації. Виникнення концепції розумної спеціалізації було обумовлене необхідністю підвищення конкурентоспроможності країн-членів ЄС в умовах недостатньої ефективності «Лісабонської стратегії» (2000 р.), а також появи та стрімкого розвитку нових стратегічних викликів соціально-економічного розвитку Європейського Союзу (ЄС), які згодом посилювались та актуалізувались кризою 2008 р. Перша згадка про розумну спеціалізацію в офіційних документах Європейського Союзу з'явилась в 2010 р. в процесі роботи над новою стратегією розвитку Європи – «Європа 2020: Стратегія розумного, стійкого і інклюзивного зростання». Цьому передували деталізовані теоретичні дослідження, які здійснювалися протягом 2005-2007 рр. групою європейських експертів «Знання для зростання» («Knowledge for Growth» – K4G) у напрямку пошуку більш ефективних альтернатив інвестиційної політики для активізації впроваджень технологій та інновацій, спрямовані на посилення ефективності Лісабонської стратегії. Їх результатом стало теоретичне обґрунтування концепції розумної спеціалізації як перспективної стратегії заохочення інвестицій в ті напрями, які мають доповнювати виробничі активи регіону для створення його

внутрішнього потенціалу і міжрегіональних порівняльних конкурентних переваг у майбутньому.

Основними розробниками концепції розумної спеціалізації були провідні вчені-економісти та експерти у галузі економіки знань, серед яких найбільший внесок у появу, розвиток та практичне впровадження ідеї було зроблено Форесом Д., Давідом П., Холлом Б., ван Арком Б. У подальшому їх розробки та рекомендації заклали базис для розвитку нової парадигми створення конкурентних переваг регіонів на підставі подолання бар'єрів регіонального розвитку на інноваційних засадах. Враховуючи міжгалузевий характер та новизну підходу, ще на початку наукових досліджень автори концепції розумної спеціалізації акцентували увагу на необхідності чіткого розуміння її сутності, визначення особливостей та відмінностей від усіх раніше застосованих інструментів регіонального розвитку. Вже в результатах їх перших досліджень наголошувалося, що реалізація ідеї розумної спеціалізації регіону не потребує централізованого визначення цієї спеціалізації через встановлення провідних промислових секторів у відповідності з заздалегідь розробленим планом розвитку території та її промисловим потенціалом. Також помилковим є встановлення розумної спеціалізації регіонів на засадах рекомендацій, розроблених консалтинговими агентствами. Одночасно зазначено, що провідні ролі в пошуку перспективних напрямків майбутньої спеціалізації регіону мають відігравати підприємницькі відкриття, які ґрунтуються на використанні загальнодоступної інформації щодо технологій загального призначення. Їх впровадження повинно відбуватись на підставі оцінки локальної інформації – потенціалу використання для конкретного регіону, перспектив адаптації до місцевих навичок – та спрямовуватись на зміни виробничої функції конкретного сектору регіональної економіки. Важливо, що виходячи саме з сутності явища, на розумну спеціалізацію дослідниками покладалось завдання з пом'якшення певних регіональних проблем (таких як нестача людського капіталу, нерівність у доступі до інноваційних розробок), які перешкоджають повній реалізації регіонального потенціалу та унеможливають технологічні зміни в базових старопромислових галузях регіонів.

Дискусії, що відбуваються у практичній площині при впровадженні політики розумної спеціалізації, обумовили розвиток наукових досліджень. Виходячи з складності та багатоаспектності явища розумної спеціалізації, яке поєднує інноваційну, модерні-

заційну, промислову, секторальну, структурну та регіональну складові, навіть не зважаючи на надання авторами концепції чітких роз'яснень щодо сутності та особливостей розумної спеціалізації, встановлення її взаємозв'язків з основними елементами концепції (інноваціями та промисловим потенціалом регіону), визначення спрямованості на поєднання секторальних та регіональних перспектив розвитку, значна кількість науковців зосереджуються на вивченні окремих складових системи, без урахування концептуальної ідеї та мети смарт-спеціалізації. Найчастіше *в контексті інноваційного розвитку регіонів* – як інструменті створення та розвитку регіональної інноваційної екосистеми; *з точки зору промислової політики* – як підході до визначення напрямів диверсифікації економічної діяльності промислово розвинутих регіонів; *з точки зору регіональної політики* – як новому підході до встановлення регіональної спеціалізації, до формування інноваційної здатності регіонів створювати унікальну конкурентну (технологічну та територіальну) перевагу на світових ринках. Проте у всіх цих випадках втрачається сутність розумної спеціалізації, ідея якої, значною мірою, полягала у подоланні недоліків попередньої регіональної політики та забезпеченні структурних змін на інноваційних засадах.

Економічна інтеграція України до Європейського Союзу (ЄС), окреслена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, надала певний поштовх щодо активізації наукових досліджень розумної спеціалізації в Україні. В даний час цю концепцію на практиці активно застосовує лише Міністерство економічного розвитку та торгівлі України при формуванні нової промислової політики, акцентуючи увагу на смарт-спеціалізації як засобі підкреслення конкурентних переваг *промисловості* кожного регіону. Проте такий наголос на конкурентних перевагах промисловості не відповідає сутності концепції смарт-спеціалізації, розробленої та застосованої в ЄС, а його поширене використання на практиці може негативно вплинути, в першу чергу, на якість промислової, регіональної та структурної політик України та обумовити подальшу консервацію економічної структури регіональної економіки, неадекватної вимогам часу. Таким чином, вкрай важливим для забезпечення адекватного застосування концепції смарт-спеціалізації на практиці в українських реаліях є розуміння, що:

смарт-спеціалізація розроблена в ЄС як інноваційна система розумних рішень для визначення напрямів економічної діяльності

з високою доданою вартістю, яка базується на співставленні науково-технічних знань з промисловими ресурсами для створення міжрегіональних порівняльних конкурентних переваг у майбутньому;

смарт-спеціалізація передбачає не стимулювання інновацій, а активізацію структурних змін в економіці регіону з орієнтацією на перспективу, тобто формування такої економічної структури регіону, яка дозволить регіону зайняти важливі ніші на світових ринках;

смарт-спеціалізація поєднує сильні сторони регіональної економіки, спираючись на ендогенні чинники зростання, для ефективного функціонування на світових ринках з урахуванням перспективи;

смарт-спеціалізація це не засіб визначення потенціальних можливостей в традиційних видах економічної діяльності регіонів, а інструмент окреслення регіональних перспектив, які можуть виникнути або бути сформовані при спеціалізації регіону на певних напрямках науково-дослідних робіт та інноваціях в базових галузях промисловості. Для України впровадження моделі розумної спеціалізації є вкрай актуальним завданням, оскільки на її засадах є можливим розблокування регіонального потенціалу для структурних та технологічних змін, а також промислової модернізації на інноваційних засадах. Це є важливим з точки зору подолання деструктивних тенденцій консервації неефективної економічної структури регіонів України на засадах штучного визначення певних промислових галузей регіонів в якості пріоритетних.

Суздальцев І. Є.

Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
студент 4 р. н., «Економіка»

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Найважливішим елементом розвитку світової економіки та міжнародних економічних відносин є транснаціональні корпорації (ТНК). В останні десятиріччя їм приділяється багато уваги з боку науковців та економістів. В даний час на практиці будь-який важливий процес у світовій економіці не відбувається без їх участі. Міжнародні корпорації, з одного боку, є